

Eörsi István minapi cikkének
(Népszabadság, nov. 16.)

izzó aktualitású második fele a fontosabb, amelyben ellenkezését rögzíti a „megtorlási” törvényvel. Ez meggyőző és megrendítő; erőteljes és logikus. A személyiség (is) hitelesíti. Miért kell hát, a kevésbé fontos első rész okán, kedvetlen-kényszerűen, közbeszólni? A bejárat út, a „rávezetés” nagy hangulati erejű, ám nem korrekt részletei miatt. Magam itt — közvetlen érintettként — csak egy vonatkozással foglalkozom. Ahol **Eörsi** mellesleg szinte történetfilozófiai magasba emel pár hajdani ultipartit.

„A Valóság című folyóirathoz 1968-ban a csehszlovákiai intervenciót elítélő Hegedűs András helyébe egy filozófussá kinevezett párhivatalnokot delegáltak főszerkesztőnek. A munkatársak — ismert értelmiségiek — alávetették magukat ennek a kényszernek, hogy — mint ők mondták — mentsek a lapból, ami menhető. Egy ízben láttam, miképpen ultiztak a rájuk oktrojált főnökkel. Ekkor szakítottam meg barátságos kapcsolatomat velük: ultizni senki sem kényszeríthető.”

Frappáns szöveg. Félig, ha igaz. Az hagyján, hogy miként képzelhető el egy pár főnyi szerkesztőség mindennapi léte, ahol egy váratlan kapott, nem kívánt új főnökkel a többi négy az ellenkezését nem csupán a kinevezéskor érzékelteti igen gorombán, hanem folyamatosan, nap mint nap, éveken át. Az igazi gond nem ez. Hanem a történeti hitelesség súlyos hiánya. Ez a történet ugyanis sokkal előbb kezdődött. S egyébként sem hiteles.

A Valóság alapító szerkesztői 1958-ban Lukács József és Kőrösi József. Lukácsnak a Világossághoz távozta után Kőrösit nem övezi a pártállam elegendő bizalma. Amikor ezért Hegedűs András 1964 elején a szerkesztőbizottság elnökeként odahozzák, ezt a párt úgy is tekintette, hogy: Rákosi utolsó miniszterelnökének ad meg egy esélyt. Arra, hogy szociológusként és szerkesztőként dolgozhasson, és a lojalitását is bizonyíthassa. Ámde főként úgy volt tekinthető ez a kinevezés, hogy a fiatal és nyughatatlan Valóság-gárda csitításá-

Ultiparti

ra tesznek oda egy (volt?) sztálinista-rákosit. Nem véletlen, hogy mikor. Akkor, midőn a lap éppen közölte ama évtized legeretnekebb publikációját. Konrád György A korszerű háború korszerűtlensége című tanulmánya volt ez (1963. 6. és 1964. I sz.), amelyről netán azt sem tűzés állítják, hogy ez már előlegezte Konrád sokkal későbbi — Jaltát megkérdőjelező — állásfoglalását.

Az már a sors tréfája, hogy a párhivatal Hegedűssel kapcsolatos reményében csatlakozott. Ő nem csitította, hanem erősítette a Valóság friss törekvéseit. A volt fődogmatikus mihamar már főrevizionistaként vált ismét híressé. Mennszették is tőlünk, már másfél év után.

Ekkor, újabb kísérletül, 1965 nyarán ismét csak egy dogmatikusként ismert külső embert, megnevezve: Wirth Ádámot tették ezúttal operatív poszton, főszerkesztőként a Valóság élére. Az egyik cél megint a lap „jobbos” stábjának a megregulázása. De azért ez a „kihelyezés” a „balos” Wirthnek is szól. No meg: egyik meg egy másikat! — így a bölcs párhivatal. Hát ezt a szívességet nem tettük meg nekik.

Ez a háttér annak a „történelmi ultipartinak”, amitől **Eörsi** úgy megundorodott. Ám létrejött eközben még valami más is. Ama Valóság tartós fennmaradása, amelyet ha netán szakaszolunk, Hegedűs és Wirth előttré, alattára és utánra, akkor — nem kérdésül mondom, hanem tárgyyszerűen — végül is a megjelentetett cikkeknek úgy az egy tizede múlt, por vagy kontra, akár melyikükön. Kilenc tizede pedig: Kőrösi Józsefen és a stábon. Pedig ama öt évbe, amelyet történetesen Wirthtel dolgoztunk végig, ultizva is, és hol jóvalánisan, hol igen élesen-ingerülten vitázva, beleesett az oly kényes 1968. Apró, 1968! Ez nekünk azért is emlékezetes, mert ekkor jelent meg eme évtized másik legeretnekebb publikációja, az *Allóvíz*. Végh Antal híres penészleki riportja. Pontosan 1968 áprilisában — két ultiparti közt.

E historiához még odatartozik, hogy **Eörsinek** lapunkban hét nagyobb írása jelent meg. Az első már 1961 januárjában, alig a börtöne után. Az utolsó három pedig: 1968 márciusában kioktatta a költészetéről az akkor kedves pártkölthőt, Garai Gábot; 1969 szeptemberében méltatta börtöntársa, Déry Tibor önéletírását; 1970 áprilisában polemizált a hírhedetten szektás Sándor Pállal. Mindhárom történt Wirth főszerkesztése alatt. **Eörsi** az ultit csak ezután vette észre? De ezzel nem ér véget felelőtlen figyelmetlensége.

Megrója Csunkát, aki apánást fogadott el a Magvetőtől. És **Eörsi** saját pénzkérő levele Kardos Györgyöz? És azon kötetek, amelyeket szintén nevezett adott ki? Miközben tehát gyakran élvezem indulatos vitriolfroccsenéseit, óvnam őt a magát megszépítő amnéziától, és egyéb, súlyos pontatlanságaitól. Miért dönti le a lábáról őt is a korbetegség, amely kétségbeesésbe kergeti a jövő történéseit? Miért kell neki is beállnia az emlékezők azon sorába, akik szubjektív hevülettel és hangerővel pótolják az igazság és az igazságosság költelességét?

De, ha már minősít! Töredelmesen bevallom, hogy még Wirth Ádám idején a Valóság-nál, munkaidő után, csupán szolid ultipartikra került sor, tízfiliéres alapon — később volt ott sokkal nagyobb hazard is. Huszonegyest, pókert, smet ütött ott szenvedéllyel, és úgy, hogy olykor csak a hajnali kapunyitás után tántorogtak haza: néhai Réz Ádám műfordító, néhai Zelk Zoltán költő, néhai Komros István költő meg Csukás István költő, Végh Antal író, Csunka István drámaíró, Kőrösi József szerkesztő és még mások; néha e sorok írója is. Ekkortájt megesett, hogy a gondok felhőjébe borult Zelken — igen! — a BM egyik törzstisztje segítette, aki két gyilkosság (-nak nem az elkövetése, hanem a kinyomozása) között csatlakozott a komániához, egy kis fölűdülésre.

Mint egyik ádáz elkövető, kérem **Eörsit**: helyezze ezt is így, utólag, történetfilozófiai magaslatoakra.

Lázár István
ismert értelmiség